

УДК 159.922.1-055.2: 613.88-055.2

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕКСУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СУЧАСНИХ ЖІНОК

Асланян Т.С., к. психол. н.,
доцент кафедри прикладної психології
Донбаський державний педагогічний університет

Шевельдіна О.В., асистент
кафедри прикладної психології
Донбаський державний педагогічний університет

У статті представлено різні наукові підходи до вивчення сексуальності: медико-біологічний, соціокультурний та психологічний. Представлено результати емпіричного дослідження інтимно-особистісної сфери життя сучасної жінки. Розкрито зміст сексуальної поведінки як соціально-психологічного феномена і підкреслено значення соціального досвіду індивіда в процесі сексуальної соціалізації через поняття «сексуальний сценарій» та «сексуальні фантазії».

Ключові слова: сексуальність, сексуальний сценарій, сексуальні фантазії.

В статье представлены различные научные подходы к изучению сексуальности: медико-биологический, социокультурный и психологический. Проанализированы результаты эмпирического исследования интимно-личностной сферы жизни современной женщины. Раскрыто содержание сексуального поведения как социально-психологического феномена и подчеркнута значимость социального опыта индивида в процессе сексуальной социализации через понятие «сексуальный сценарий» и «сексуальные фантазии».

Ключевые слова: сексуальность, сексуальный сценарий, сексуальные фантазии.

Aslanian T.S., Sheveldina O.V. THE PSYCHOLOGICAL PECULIARTIES OF SEXUAL BEHAVIOR AMONG MODERN WOMEN

The article presents various scientific approaches to the study of sexuality: biomedical, sociocultural and psychological. The results of an empirical study of the intimate-personal sphere of life of a modern woman are analyzed. The content of sexual behavior as a socio-psychological phenomenon is disclosed and the importance of the social experience of the individual in the process of sexual socialization through the notion of “sexual scenario” and “sexual fantasies” is emphasized.

Key words: sexuality, sexual scenario, sexual fantasies.

Постановка проблеми. Ще в першій половині минулого століття А. Адлер писав, що «питання сексуальності оточене незвичайною кількістю забобонів» [2, с. 281]. Феномен сексуальності – це особлива сфера особистості, яка донедавна не розглядалася у межах психології. Сьогодні розвиток психологічної теорії та наукових досліджень усе більше присвячений інтимно-особистісним темам.

Актуальним стає визначення саме особистісних параметрів сексуальної реалізації сучасної жінки. Поліпараметрична природа сексуальності вимагає поглиблення теоретичних уявлень щодо індивідуально-психологічних характеристик жіночої сексуальності та дозволяє створити профілактичні й корекційні програми, орієнтовані на подолання інфантильних комплексів психосексуального розвитку жінки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сексуальність традиційно тлумачать як статево чуттєвість, пов'язану із задоволенням статевого потягу, тобто вона є ха-

рактеристикою усього, пов'язаного зі статевим життям.

Американські дослідники В.-Х. Мастерс та В. Джонсон зазначають, що однозначно та чітко відповісти на питання стосовно того, що таке сексуальність, неможливо [7]. Якщо слово «секс» зазвичай використовують у повсякденному житті у позначенні статевого акту, то термін «сексуальність» є значно ширшим, адже він стосується всього, що пов'язане із сексом. Тобто сексуальність є комплексною характеристикою людини, а не лише її здатністю до еротичної реакції. Однак учені не пояснюють, у чому полягає ця комплексна характеристика.

Г.-Ф. Келлі також стверджує, що сексуальність є дуже широким поняттям, пов'язаним з усіма аспектами людського буття. І щоб достеменно зрозуміти, що таке людська сексуальність, необхідно розглядати її в різноманітті проявів [4].

На широкому розумінні терміна «сексуальність» наполягають і автори «Психологічної енциклопедії»: гавайський психолог

Р. Корсіні та канадський психолог А. Ауербах, за твердженням яких сексуальність людини – це «широка сфера функціонування, починаючи від основних фізіологічних відмінностей між чоловіками та жінками і закінчуючи рисами, що характеризують маскуліність та фемінність, латентну та маніфестну сексуальну поведінку». Усеосяжність людської сексуальності зумовила міждисциплінарний підхід до її вивчення [2, с. 58].

Традиційно сексуальність розглядають із використанням таких наукових підходів:

а) медико-біологічного. Його представники вивчають анатомію та фізіологію статеві системи людини, фізіологію статевих актів, нейрогуморальну регуляцію статевих функцій, статеві розлади та методи їх лікування тощо;

б) соціокультурного. Його представники досліджують вплив культурних традицій на сексуальну поведінку в різних країнах та в різні часи, норми сексуальної поведінки представників різних етнічних спільнот, поколінь, формування статево-рольових стереотипів тощо;

в) психологічного. На основі досліджень (відповідно до цього підходу) формується і розвивається психологія сексуальності, предмет якої ще не чітко окреслений. Психоаналіз виявився однією з найбільш впливових психологічних концепцій ХХ століття, що намагалися подолати жорсткий біологічний детермінізм у розумінні сексуальності. В уявленні З. Фрейда, сексуальність є властивістю, незалежною від репродукції та такою, що не зводиться до генітальних переживань. На думку З. Фрейда, сексуальність – це не приватний аспект життя людини, а її основа. Підхід до вивчення сексуальності не обмежується вивченням психіки, а враховується індивідуальний психічний розвиток та зв'язок індивідуального сексуального досвіду з культурними нормами, також дається розуміння сексуальному символізму, витоки важливіших сексуальних заборон і табу [11].

У межах психоаналізу був проведений найбільш революційний та глибинний аналіз сексуальності. З. Фрейд розглядав сексуальність не функцією статі, що зводиться до репродуктивності, а елементом психічної реальності особистості. Значний інтерес представляє положення його теорії про лібідо – єдине джерело всієї психічної енергії, яке вказує на органічний зв'язок сексуальних та несексуальних переживань, а також можливість переходу одного в інше. Тобто сексуальність не може розумітися поза цілісною особистістю, а особистість – без урахування її сексуальних переживань. Під впливом соціально-психологічних чинників

сексуальної соціалізації повинна бути взаємодія природного та соціального у розвитку сексуальності. Також Фрейд постулював, що сексуальні потяги дитини залишаються активними із самого дитинства та виражаються в таких формах діяльності, як смоктання та ковтання. Згідно з його теорією любов дитини до батьків зумовлена сексуальним потягом. Дитина розвиває сексуальний потяг до того з батьків, хто є протилежним за статтю та одночасно відчуває суперництво стосовно іншого. Фрейд називає це «едіповим комплексом». Зростаючи, дитина вирішує свій «едіпов комплекс». Ідеї З. Фрейда зробили важливий внесок у розуміння сексуальності в контексті інфантильної сексуальності. Таким чином, значення інфантильної сексуальності визначається не тільки своєю складною та уразливою природою, але й силою впливу на доросле сексуальне життя. Важливо зазначити, що досягнення статевої зрілості не ідентичне сексуальній зрілості. Інфантильні травми є передумовами та генезисом утворення багатьох порушень та патологій [9].

Інші представники психоаналізу також приділяли увагу дослідженням сексуальності. У своїх працях К. Хорні відмовилася від традиційної фрейдистської ортодоксії унаслідок незгоди з поясненням її у межах жіночої сексуальності. Вона вважала, що Фрейд надавав дуже великого значення статевому інстинкту. К. Хорні говорить про залежність сексуальної задоволеності від ставлення до власної гендерної ролі [13]. На думку автора, задоволеність шлюбом також визначається якістю сексуальних стосунків та внутрішньою установкою щодо партнера.

Багато дослідників [4; 5; 6; 11] розглядають сексуальність у контексті *любові*. Е. Фромм не згоден із З. Фрейдом у тому, що сексуальне бажання і є проявом потреби в любові. Сексуальне бажання, на думку Фрейда, є результатом хімічних процесів, унаслідок чого в тілі виникає хвороблива напруга, що шукає виходу. Фромм говорить про те, що Фрейд ігнорує психо-біологічний аспект сексуальності, чоловічу та жіночу полярності та природну потребу її подолання шляхом злиття. Автор робить акцент на необхідності подальшого розвитку системи оцінки міжособистісних стосунків, її поглибленні та перенесенні психологічного вимірювання у біологічне та екзистенціальне.

На думку А. Тьомкіної [10], сексуальні сценарії характеризують ту сексуальну культуру, яка засвоєна індивідом та стала частиною його особистості й тому управляє поведінкою «зсередини», будучи частиною його диспозицій. Сексуальні сценарії

включають те, що в культурі вважається сексуальністю, та те, що особистості вважають сферою сексуального. Сценарні елементи виявляються у багатьох аспектах сексуального життя індивіда. Сценарії беруть участь в осмисленні внутрішніх станів, формуванні послідовності сексуальних дій, установленні допустимих меж сексуальних реакцій та пов'язують несексуальні аспекти життя з певними сексуальними переживаннями [10].

Зріла сексуальність витікає із стадій сексуального розвитку в дитинстві. Фрейд уважав генітальну стадію вершиною розвитку та зрілості. Остаточна сформованість статевої системи відбувається на цій стадії тоді, коли стають можливим оргазм, еякуляція та вагітність. Оргазм з'єднується з еротичними задоволеннями прегенітальних стадій, даючи плоди повного дорослого виразу сексуального інстинкту.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення результатів емпіричного дослідження сексуальних сценаріїв та фантазій сучасних молодих жінок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилось у Донецькій області, у експерименті взяли участь 50 осіб жіночої статі раннього зрілого віку. Для реалізації поставленого завдання було використано такі методи і методики: напівструктуроване біографічне інтерв'ю [1]; напівформалізована діагностична анкета для виявлення типів сексуального сценарію [9]; анкета для виявлення сексуальних фантазій [9].

За результатами напівструктурованого біографічного інтерв'ю нами було виділено три групи жінок: заміжні (1 група) – 12 жінок (24%), незаміжні, але такі, що перебувають у стосунках (2 група) – 29 жінок (58%) та ті, що не перебувають у стосунках (3 група) – 9 жінок (18%).

Сексуальний сценарій розуміється детермінованою культурою і значною мірою неусвідомлюваною розумовою схемою, на основі якої люди організують, осмислюють і оцінюють свою сексуальну поведінку.

У нашій вибірці найбільш вираженим сексуальним сценарієм є *романтичний* (52%). Це свідчить про те, що сексуальне життя будується на базі почуттів, вони можуть стати основою вступу до шлюбу. Підкреслюється лише важливість емоційного залучення. Розрив стосунків пов'язаний із важкими емоціями. Романи окреслюються як космічні, тому ревності – це невід'ємний атрибут. У жіночій версії романтичного сценарію реконструкція сексуальності значить реконструкцію почуттів і емоцій. Саме поняття «кохання» є бажанням життя; воно охоплює

широкий спектр різних почуттів і дій. На думку Е. Гідденса, «романтичне кохання – це жіноча риса, жіночий шлях до визволення. Адже для жінок кохання – це основа для сексу, а для чоловіків – навпаки» [3, с.128]. Таким чином, ми можемо дійти такого висновку щодо романтичного сценарію: сексуальна концепція жінок – це «романтичне кохання», яке слугує основою для сексу.

Пронатальний сексуальний сценарій притаманний 14% респондентів. Жінки з таким сексуальним сценарієм вважають найважливішим у житті народження дитини, тому секс – необхідний елемент подружніх обов'язків, він описується як одноманітний та рутинний.

Комунікативний сексуальний сценарій спостерігається у 10% сучасних жінок. Зокрема слід вказати на те, що жінки з таким сексуальним сценарієм, обирають сексуальних партнерів за принципом духовної сумісності, а інтимність вимірюється в категоріях здорової комунікації. Сексуальні стосунки при цьому виступають серією паралельних або послідовних зв'язків, де одні мають постійний характер, а інші – короточасний. Щодо розрізнених на основі сексу сценаріїв, то для жінок у такому разі сексуальні стосунки є наслідком особистісної комунікації, вираження її іншими засобами, тобто ідентичність жінки в сексуальній сфері будується як ідентичність «жінки-подруги». Головною цінністю цього сценарію є індивідуальна комунікація з партнером, зокрема еротична.

Сутність *гедоністичного* сценарію (4% жінок) полягає в такому: на сцені взаємодіють сексуальні партнери, тому сексуальні відносини тут мають вигляд автономної сфери і природного прояву людини. Сексуальне задоволення у цьому сценарії є невід'ємним елементом сексуальних відносин. Сексуальність із позиції гедоністичного сценарію – це набір тілесних практик і досвіду, які призводять до задоволення. Людина має бути сексуально компетентною, а це визначається і досвідом, і знаннями, і навичками, а також орієнтацією, яка спрямована на задоволення партнера.

Ринковий сексуальний сценарій є у 4% респондентів. Саме в цьому разі на сексуальній сцені діють не партнери, коханці та інші, а «спонсори», «проститутки», «утриманки». Жінки ж вступають у сексуальні стосунки лише для того, щоб отримати матеріальні блага. Сексуальною компетентністю жінки виступає її «професіоналізм», тобто здатність продати ці послуги.

Ми поставили собі питання про значення сексуальності в житті сучасної жінки. Відповіді мають такий розподіл: «найважливіше

значення» – 8%; «важливе, але не на першому місці» – 67%; «негативне» – 10%; «зовсім не важливе» – 5%.

Найважливішу роль сексуальному життю надали 8% респонденток. Секс для них – це спосіб самовираження, самореалізації, високих досягнень. Отримання задоволення від близькості та інтимних стосунків для них є найважливішою цінністю. Вони надають перевагу задоволенню стосунками перед плануванням сімейного життя та пов'язаними з ним зобов'язаннями.

Доволі важливу роль сексуальним стосункам відводять 67% опитуваних. Секс для них є важливою частиною життя, але надають перевагу щирому коханню та взаєморозумінню між партнерами. Якісне сексуальне життя для них є лише частиною гармонійних стосунків.

Негативна роль сексуальних відносин обрана 10% жінок. Це може свідчити про травматичний сексуальний досвід у дитинстві або юності, негативне ставлення батьків до теми сексу, табу на вираження сексуальних почуттів тощо. Ці жінки надають перевагу життю без сексу, а якщо обирають його, то не отримують від нього задоволення, вважають його «брудним» та «неприємним».

Для 5% жінок сексуальне життя зовсім не важливе. Такі відповіді можуть бути соціально зумовленими, тобто соціум диктує їм, що сексуальне життя не важливе і жінки повинні реалізовуватися через інші соціальні ролі (мати, самодостатня жінка, феміністка).

Аналізуючи сексуальні сценарії жінок у різних групах, ми бачимо, що більшості *заміжніх жінок* притаманний сценарій *романтичний, комунікативний та гедоністичний*. Це може свідчити про досвід подружнього життя, наявність досвіду вирішення серйозних життєвих проблем шляхом «мирних» переговорів, спільної домовленості. Комунікативний сценарій притаманний цій категорії жінок ще й тому, що жінкам взагалі властива риса домовлятися, йти на компроміси, цінувати відносини вище за принципи. Жінки з дитинства більш навчені комунікативним навичкам та мають більший досвід їх використання. Гедоністичний сценарій притаманний цій категорії жінок тому, що в шлюбних відносинах по-новому відкривається поняття «кохання» і жінки, як і чоловіки в шлюбі, вчаться не тільки «брати», а й «давати». Це стосується не стільки матеріальних аспектів, скільки моральних. У подружньому житті обидва партнери вчаться любити по-новому, відкривати нові глибинні стосунки. Романтичний сценарій може бути притаманний цій категорії жінок, тому що на кожному з життєвих етапів кохання не перестає відігравати одну з найважливіших

ролей у житті жінки. Романтичні стосунки продовжують якісно наповнюватися новими цінностями, новими способами вираження. Романтизація відношень у шлюбі може бути позитивним показником, бо, незважаючи на труднощі сімейного буття, у цих жінок зберігаються гарні романтичні стосунки.

Для *незаміжніх жінок* (але тих, що перебувають у стосунках) найбільш значущими стали *романтичний та досягницький сценарії*. Перевага романтичного сценарію для цієї категорії жінок може свідчити про те, що ці стосунки будуються на базі глибоких почуттів і можуть стати основою для вступу до шлюбу. Під час зустрічей та спільного проведення часу жінки вчаться бути поряд, цінувати стосунки, приймати свого обранця таким, як він є, домовлятися, знаходити компроміс. У такому періоді романтизація стосунків дуже важлива, вона є невід'ємною частиною спільного буття партнерів. Досягницький сценарій притаманний цій категорії жінок тому, що на етапі зустрічей кожен із партнерів намагається показати свої найкращі боки та досягти поставленої мети, тобто бути зі своїм обранцем. Негативні риси характеру в цей період проявляються менше або й зовсім не проявляються. Навіть коли один із пари бачить негативні прояви характеру іншого, це приписується поганому настрою або іншим причинам.

Для *жінок, що зараз не перебувають у стосунках*, притаманні *пронатальний та ринковий сценарії*. Ми можемо припустити, що ці сценарії для цієї категорії жінок зумовлені загальною озлобленістю на предстваників чоловічої статі та негативним попереднім досвідом стосунків із чоловіками. Такі сценарії можуть свідчити як про знецінення подружніх стосунків, так і про гадану приреченість цих жінок на стосунки без кохання. У відповідях цих жінок проглядається зневіра в тому, що гарного чоловіка неможливо знайти взагалі. Попередній негативний досвід залишив дуже глибокі сліди в історії цих жінок. Але, з іншого боку, ми можемо припустити, що такі відповіді суспільно зумовлені і свідчать про бажання цих жінок «довести» експериментаторові (і самим собі), що романтичні стосунки їм не потрібні, тоді як насправді ситуація протилежна і такі стосунки є ними дуже бажаними.

Наступним етапом було дослідження сексуальних фантазій сучасних жінок. Розподіл результатів має такий вигляд: експериментування – 9 жінок (18%); підкорення – 16 жінок (32%); зміна партнера – 6 жінок (12%); груповий секс – 1 жінка (2%); спостереження – 2 жінки (4%); згвалтування – 1 жінка (2%); ідилічна зустріч – 33 жінки (66%); садомазохізм – 7 жінок (14%).

Ми бачимо, що у респондентів переважає фантазія «*ідилічна зустріч*» (66%). Це свідчить про те, що більшості жінок притаманна фантазія про ідеальні стосунки, взаєморозуміння, спільність інтересів із чоловіками, знаходження компромісів, розуміння бажань та думок партнера, нескінченне кохання, безоцінна любов.

Достатньо високий відсоток жінок вибрали фантазію «*Підкорення*» (32%). Це свідчить про переваги слов'янської ментальності, де підкорення чоловікові вважається соціальною нормою. Це затверджено в свідомості жінок багатовіковою традицією.

Найменшою кількістю набраних балів є *згвалтування* (2%) та *груповий секс* (2%). Це може свідчити про те, що фантазія про груповий секс заборонена соціумом та інтродуктами людини, є соціально небажаною, тому жінки могли відповідати соціально бажаними відповідями або дійсно така фантазія неприйнята з різних суб'єктивних причин. Фантазія про згвалтування також є в нашій ментальності соціально небажаною і несе в собі загрозу почуттю безпеки.

Проаналізувавши отримані під час експериментального дослідження дані, ми бачимо, що у групі *заміжніх жінок* переважають фантазії *експериментування, підкорення та зміна партнера*. Це може свідчити про наявність сексуального досвіду подружнього життя і свідчити про бажання експериментувати в сексі, знаходити нові шляхи чуттєвого задоволення одне одним, рішучість підкорюватися силі чоловіка та його вимогам. Фантазія про зміну партнера може свідчити про наявність сексуального досвіду до подружнього життя з іншими чоловіками та про порівняння існуючого чоловіка з колишніми або з образом ідеального чоловіка. Фантазія про зміну партнера не завжди може свідчити про незадоволеність сексуальним життям, а також бути рисою непостійності, мати бажання нових переживань.

Другій групі жінок (*незаміжнім, але тим, що перебувають у стосунках*) притаманні фантазії про *ідилічну зустріч, садомазохізм та згвалтування*. Фантазія про ідилічну зустріч більшості жінок цієї категорії свідчить про бажання ідеальних, непорушних стосунків із чоловіком, повного розуміння та можливості знайти вихід із будь-якого становища. Фантазія про садомазохізм може бути притаманна цій категорії жінок як показник життєвого сценарію деяких із представниць цієї групи, готовність відчувати, спричиняти біль, а також отримувати від цього насолоду. Вибір цієї фантазії, як і фантазії про згвалтування, може свідчити про чесність респондента, тому що ці відпо-

віді соціально небажані й засуджуються суспільною думкою.

Третій групі жінок, *що не перебувають у стосунках* притаманна фантазія про *ідилічну зустріч та експериментування*. Ми можемо сказати, що і жінки, які не мають стосунків зараз, мріють про ідеальне кохання і гарні відносини. Бажання бути прийнятою та зрозумілою об'єднує не тільки всі категорії жінок, а й взагалі кожного з людей.

Висновки з проведеного дослідження. У межах психологічних досліджень сексуальності існують різні теоретичні напрями, що ще раз ілюструє багатомірність феномена сексуальності. Використання поняття «сексуальний сценарій» дозволяє розкрити зміст сексуальної поведінки як соціально-психологічного феномена і підкреслити значення соціального досвіду індивіда в процесі сексуальної соціалізації. Перспективи подальших розробок бачимо у дослідженні таких компонентів життєвого сценарію особистості, як життєва позиція, драйверна поведінка та типи психологічних ігор, у які грають сучасні жінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асланян Т. Структурні та функціональні характеристики симптомокомплексу «емоційного холоду» у жінок: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Харків, 2010. 189 с.
2. Бурлачук Л., Кочарян А., Жидко М. Психотерапія: Учебник для вузов. 3-е издание. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 496 с.
3. Горлова О. Роль бессознательных фантазий в становлении женской идентичности. Наука і освіта. 2005. № 7–8. С. 93–95
4. Келли Г. Основы современной сексологии: уч. пособие. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 896 с.
5. Личко А. Подростковая психиатрия: (Руководство для врачей). Изд. 2-е, доп. и перераб. Ленинград: Медицина, 1985. 416 с.
6. Мартель Б. Сексуальность, любовь, гештальт. Санкт-Петербург: Речь, 2006. 192 с.
7. Мастерс У., Джонсон В., Колодны Р. Основы сексологии. Москва: Мир, 1998. 692 с.
8. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Москва: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. 480 с.
9. Смахтіна Н. Індивідуально-психологічні особливості жіночої сексуальності: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Харків, 2010. 202 с.
10. Темкина А. Сценарии сексуальности и гендерные различия. Санкт-Петербург. 2002. С. 7–23
11. Франкл В. Теория и терапия неврозов. Введение в логотерапию и экзистенциальный анализ. Санкт-Петербург: Речь, 2001. 234 с.
12. Фрейд З. Очерки по психологии сексуальности: Пер. М.В. Вульф; -Москва: Попурри, 2008. 480 с.
13. Хорни К. Женская психология. Санкт-Петербург: Восточно-Европейский Институт Психоанализа, 1993. 222 с.